

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
7. února 2006
VĚC D.H. A OSTATNÍ
(rozsudek ve věci D.H. a ostatní v. Česká republika)

Evropský soud pro lidská práva – Druhá sekce (dále jen „Soud“), zasedající jako senát, který tvořili soudci J.-P. Costa, předseda, A.B. Baka, I. Cabral Barreto, K. Jungwiert, V. Butkevych, A. Mularoniová, D. Jočieneová a dále S. Dolléová, tajemnice sekce, po projednání na neveřejných zasedáních ve dnech 1. března 2005 a 10. ledna 2006 vynesl posledně uvedeného data následující rozsudek:

POSTUP

1. Příklad vznikl na základě stížnosti (č. 57325/00) proti České republice předložené Soudu podle čl. 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) osmnácti českými občany (dále jen „stěžovatelé“) dne 18. dubna 2000.

2. Před Soudem byli stěžovatelé zastoupeni Evropským střediskem pro práva Romů se sídlem v Budapešti, Lordem Lester of Herne Hill, Q.C., J. Goldstonem z Advokátní komory v New Yorku a D. Strupkem, advokátem působícím v České republice. Česká vláda (dále jen „Vláda“) byla zastoupena svým zmocněncem V.A. Schormem.

3. Stěžovatelé tvrdili, *inter alia*, že byli diskriminováni při výkonu svého práva na vzdělání pro svou rasu, barvu pleti, příslušnost k národní menšině a pro etnický původ.

4. Stížnost byla přidělena Druhé sekci Soudu (ustanovení 52 § 1 Jednacího řádu Soudu). V rámci této sekce byl k projednání případu vytvořen senát (čl. 27 § 1 Úmluvy), tak jak to předvidá ustanovení 26 § 1 Jednacího řádu Soudu.

5. Dne 10. května 2004 povolil předseda dvěma nevládním organizacím, Interights a Human Rights Watch, aby písemně intervenovaly jako třetí strany (čl. 36 § 2 Úmluvy a ustanovení 44 § 2 Jednacího řádu Soudu).

6. Rozhodnutím ze dne 1. března 2005, po ústním jednání o přípustnosti a o merituu (čl. 54 § 3 Jednacího řádu Soudu), prohlásil Soud stížnost za částečně přípustnou.

7. Stěžovatelé, nikoli však Vláda, předložili stanovisko k merituu (ustanovení 59 § 1 Jednacího řádu Soudu).

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

8. Podrobné údaje o stěžovatelích jsou uvedeny v příloze.

9. V letech 1996 až 1999 byli stěžovatelé umístěni do zvláštní školy v Ostravě, a to buď přímo nebo po určité době, kdy navštěvovali základní školu. Zvláštní školy jsou kategorií speciálních škol a jsou určené pro děti s potížemi při výuce, které nejsou způsobilé navštěvovat „obyčejné“ nebo specializované základní školy. Podle zákona rozhoduje o umístění dítěte ve zvláštní škole ředitel školy na základě výsledků testů, jimiž se prověřují intelektuální schopnosti dítěte a které se provádějí v pedagogicko psychologickém středisku; toto rozhodnutí vyžaduje souhlas rodiče nebo zákonného zástupce dítěte.

10. Z materiálů, jež má Soud k dispozici, vyplývá, že rodiče stěžovatelů souhlasili s umístěním svých dětí do zvláštních škol, přičemž v některých případech o to výslovně požádali. Písemné rozhodnutí v náležité formě bylo vystaveno řediteli příslušných škol a rodiče stěžovatelů o něm byli vyrozuměni. Rozhodnutí obsahovala poučení o právu na odvolání, avšak žádná z dotčených osob tohoto práva nevyužila.

11. Dne 29. června 1999 obdrželi stěžovatelé dopis od školských úřadů, jímž byli informováni o možnostech převedení ze zvláštní školy do základní školy. Ukazuje se, že čtyři stěžovatelé (č. 5, 6, 11 a 16) byli při absolvování testů úspěšní a nyní navštěvují „obyčejné“ školy.

12. Při přezkumných a odvolacích řízeních zmíněných níže byli stěžovatelé zastoupeni advokátem, který jednal na základě písemných plných mocí podepsaných jejich rodiči.

A. Žádost o přezkoumání případu mimo odvolací řízení

13. Dne 15. června 1999 všichni stěžovatelé kromě stěžovatelů č. 1, 2, 10 a 12 (viz příloha) požádali školský úřad v Ostravě, aby přezkoumal mimo odvolací řízení správní rozhodnutí umístit je do zvláštních škol. Stěžovatelé tvrdili, že jejich intelektuální schopnosti nebyly spolehlivě přezkoumány a že jejich zástupci nebyli dostatečně informováni o důsledcích souhlasu s jejich umístěním do zvláštní školy. Proto požádali školský úřad, aby zrušil napadená rozhodnutí, která podle nich nesplňují zákonné požadavky a porušují jejich právo na vzdělání bez diskriminace.

14. Dne 10. září 1998 školský úřad informoval stěžovatele, že jelikož napadená rozhodnutí jsou v souladu s právním řádem, nespĺňují podmínky pro to, aby bylo zahájeno řízení o jejich přezkoumání mimo odvolací řízení.

B. Ústavní stížnost

15. Dne 15. června 1999 stěžovatelé uvedení v příloze pod č. 1 až 12 podali ústavní stížnost, v níž si stěžovali, *inter alia*, na diskriminaci *de facto* při obecném fungování systému zvláštní výuky. V této souvislosti se stěžovatelé odvolali, *inter alia*, na články 3 a 14 Úmluvy a na článek 2 Protokolu č. 1. I když stěžovatelé přiznávali, že se neodvolali proti rozhodnutím o jejich umístění do zvláštních škol, tvrdili, že nebyli dostatečně informováni o důsledcích takového umístění, a tvrdili (ohledně otázky vyčerpání opravných prostředků), že v jejich případě se jedná o pokračující porušování a o problémy, které značně překračují hranice jejich osobních zájmů.

V odůvodnění své stížnosti stěžovatelé vysvětlovali, že byli umístěni do zvláštních škol na základě praxe, která se vytvořila za účelem implementace relevantních zákonných ustanovení. Podle jejich podání vyústila tato praxe v rasovou segregaci *de facto* a v diskriminaci, což se odrazilo v existenci dvou nezávislých vzdělávacích systémů pro členy různých rasových skupin, a to zvláštních škol pro Romy a „obyčejných“ škol pro většinu obyvatelstva. Toto rozdílné zacházení se neopíralo o objektivní a rozumné důvody, vyústilo v ponižující zacházení a zbavovalo je práva na vzdělání (protože vyučování ve zvláštních školách je na nižší úrovni a žáci zvláštních škol se nemohou vrátit do základních škol nebo získat jiné středoškolské vzdělání, než jaké se poskytuje v odborných učilištích). Stěžovatelé uváděli, že obdrželi neadekvátní vzdělání a že byla uražena jejich důstojnost, a požádali Ústavní soud, aby konstatoval, že došlo k porušení práv, jichž se dovolávali, aby zrušil rozhodnutí o jejich umístění do zvláštních škol, aby nařídil žalovaným (příslušným zvláštním školám, Školenskému úřadu v Ostravě a Ministerstvu školství) upustit od dalšího porušování jejich práv a obnovit *status quo ante* tím, že jim poskytne náhradní vzdělání.

16. Ve svých písemných podáních k Ústavnímu soudu upozorňovaly zvláštní školy na to, že všichni stěžovatelé do nich byli zařazeni na základě doporučení od psychologických a výchovných středisek a se souhlasem jejich zástupců; kromě toho tito zástupci byli řádně informováni o relevantních rozhodnutích a žádný z nich se neodvolal. Podle tvrzení škol byli zástupci stěžovatelů informováni o rozdílech ve výuce mezi zvláštními a základními školami. Konaly se pravidelné schůze učitelského sboru za účelem hodnocení žáků (za účelem jejich možného převedení do základních škol). Zvláštní školy dodaly, že někteří ze stěžovatelů (č. 5 až 11 přílohy) byli informováni, že existuje možnost jejich umístění v základních školách.

Školský úřad poukázal ve svém písemném vyjádření na to, že zvláštní školy jsou právníky osobami, že napadená rozhodnutí obsahovala poučení o odvolání a že stěžovatelé v žádném stadiu nekontaktovali školní inspektorát.

Ministerstvo školství popřelo jakoukoli diskriminaci a sdělilo, že rodiče romských dětí měli ke školní práci spíše negativní přístup. Ministerstvo uvedlo, že každému umístění dítěte do zvláštní školy předcházelo vyhodnocení jeho intelektuálních schopností a že souhlas rodičů byl rozhodujícím faktorem. Dále poznamenalo, že v ostravských školách působí 18 výchovných asistentů romského původu.

17. Ve svých konečných písemných vyjádřeních stěžovatelé zdůraznili, (i) že v jejich školních záznamech se nikde neuvádí, že by byl pravidelně sledován jejich pokrok za účelem

možného převedení do základní školy, (ii) že zprávy z pedagogicko psychologických středisek neobsahovaly informace o použitých testech a (iii) že doporučení o jejich umístění do zvláštní školy se opírala o takové důvody, jako nedostatečné zvládnutí jazyka, příliš toleranční přístup ze strany rodičů a špatně adaptovatelné sociální prostředí. Stěžovatelé rovněž tvrdili, že mezery v jejich výuce činily přechod na základní školu prakticky nemožným a že sociálními a kulturními rozdíly nelze odůvodnit napadanou rozdílnost v zacházení.

18. Dne 20. října 1999 zamítl Ústavní soud stížnost stěžovatelů částečně z toho důvodu, že byla zjevně nepodložená, a částečně z toho důvodu, že není oprávněn ji posuzovat. Přesto však Ústavní soud uložil příslušným orgánům, aby se návrhy stěžovatelů pečlivě a efektivně zabývaly.

(a) Pokud jde o stížnost na porušení práv stěžovatelů v důsledku jejich umístění do zvláštních škol, Ústavní soud konstatoval, že jelikož pouze u pěti rozhodnutí byla zmínka o odvolání, není oprávněn rozhodnout o případech stěžovatelů, kteří se proti zmíněným rozhodnutím neodvolali.

Pokud jde o těch pět stěžovatelů, kteří podali ústavní stížnosti proti rozhodnutím umístit je do zvláštních škol (č. 1, 2, 3, 5 a 9 v příloze), Ústavní soud rozhodl nepřihlížet ke skutečnosti, že nepodal řádná odvolání proti těmto rozhodnutím, protože souhlasil s tím, že rozsah jejich ústavních stížností jde nad rámec jejich osobních zájmů. Přesto však Ústavní soud našel, že z materiálů, které má k dispozici, nevyplývá nic, co by dokazovalo, že relevantní zákonná ustanovení byla vyložena nebo aplikována neústavně, jelikož uvedená rozhodnutí byla přijata řediteli škol, kteří k tomu měli potřebnou pravomoc na základě doporučení pedagogicko psychologických středisek a souhlasu zástupců stěžovatelů.

(b) Pokud jde o stížnosti na nedostatečné sledování pokroku stěžovatelů ve škole a na rasovou diskriminaci, Ústavní soud poznamenal, že není jeho posláním hodnotit veškerý sociální kontext, a našel, že stěžovatelé nepředložili žádné konkrétní důkazy na podporu svých tvrzení. Ústavní soud dále poznamenal, že stěžovatelé měli právo se odvolat proti rozhodnutím o jejich umístění do zvláštních škol, avšak nevyužili je. Pokud jde o námitku, že byli nedostatečně informováni o důsledcích umístění do zvláštní školy, přiklonil se Ústavní soud k názoru, že zástupci stěžovatelů měli možnost získat tyto informace kontaktováním škol a že ze spisu nevyplývá, že by učinili jakýkoliv dotaz ohledně možnosti převedení stěžovatelů do základní školy. Proto Ústavní soud rozhodl, že tato část ústavní stížnosti je zjevně nepodložená.

II. Relevantní vnitrostátní právo

A. Zákon č. 29/1984 Sb. („školský zákon“), který byl zrušen zákonem č. 561/2004 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2005

19. Před 18. únorem 2000 ustanovení § 19 odst. 1 stanovilo, že žáci, kteří se chtějí ucházet o studium na střední škole, musí úspěšně dokončit výuku na základní škole.

Po změně zákonem č. 19/2000 Sb., která nabyla účinnosti 18. února 2000, pozměněné ustanovení § 19 odst. 1 stanovilo, že žáci, kteří se chtějí ucházet o studium na střední škole,

musí mít dokončeno povinné vzdělání a během přijímací zkoušky musí prokázat, že splňují podmínky pro to, aby byli vybráni pro vybraný obor.

20. Ustanovení § 31 odst. 1 stanovilo, že zvláštní školy jsou určeny pro děti s potížemi při učení, které jim brání v tom, aby sledovaly výuku v obyčejných základních školách nebo ve speciálních základních školách určených pro děti trpícími smyslovými poruchami, nemocí nebo nemohoucností.

B. Vyhláška č. 127/1997 Sb., o speciálních školách, která byla zrušena vyhláškou č. 73/2005 Sb., která nabyla účinnosti 17. února 2005

21. Článek 2 § 4 vyhlášky stanovil, že pro děti a žáky trpící mentální poruchou jsou dostupné následující školy: speciální mateřské školy, zvláštní školy, pomocné školy, odborná učiliště a praktické školy.

22. Článek 6 § 2 stanovil, že pokud během navštěvování školy dítětem nebo žákem nastane změna v povaze jeho poruchy nebo pokud speciální škola již není přizpůsobena úrovni této poruchy, pak je ředitel školy navštěvované dítětem nebo žákem povinen, po rozhovoru se zástupcem dítěte, doporučit umístění žáka v jiné speciální škole nebo v obyčejné škole.

23. Článek 7 stanovil, že rozhodnutí zapsat nebo umístit dítě nebo žáka, *inter alia*, ve zvláštní škole musí učinit ředitel školy, jestliže s tím rodiče nebo právní zástupci dítěte souhlasí. Ředitel školy byl oprávněn se o tom poradit mimo jiné s rodiči nebo právními zástupci, se školou navštěvovanou žákem, s pedagogicko psychologickým střediskem, nemocnicí či klinikou, úřadem péče o dítě a o rodinu a se zdravotním střediskem. Pedagogicko psychologické středisko odpovídalo za shromáždění všech dokumentů potřebných k přijetí rozhodnutí a bylo povinno učinit doporučení řediteli školy ohledně typu školy.

III. Zdroje z Rady Evropy

A. Evropská komise proti rasismu a netoleranci (ECRI)

1. Zpráva o České republice zveřejněná v září 1997

24. V té části zprávy, která pojednává o politických aspektech výuky a výcviku, ECRI uvedla, že veřejné mínění se někdy zdá být spíše negativní ohledně určitých skupin, zejména pokud jde o romskou/cikánskou komunitu, přičemž navrhla, aby byla přijata další opatření, aby bylo rozšířeno obecné povědomí o problémech rasismu a netolerance a aby se zvýšila tolerance vůči všem skupinám ve společnosti. ECRI dodala, že by měla být přijata zvláštní opatření, pokud jde o výuku a výcvik členů minoritních skupin, prakticky členů romské/cikánské komunity.

2. Zpráva o České republice zveřejněná v červnu 2004

25. Pokud jde o přístup romských dětí k výuce, ECRI ve své zprávě uvedla, že se obává, že romské děti nadále jsou posílány do zvláštních škol, které je kromě toho, že pokračují v jejich segregaci od hlavního proudu společnosti, výrazně znevýhodňují pro zbytek jejich života. Standardní test vypracovaný českým Ministerstvem školství pro posuzování mentální úrovně dítěte není mandatorní a je pouze jedním z mnoha nástrojů a metod doporučených psychologickým poradním střediskům. Pokud jde o další prvek požadovaný k tomu, aby bylo dítě vysláno do zvláštní školy – souhlas rodiče nebo zákonného zástupce dítěte – ECRI zaregistrovala, že rodiče činí takováto rozhodnutí i nadále postrádají informace o dlouhodobých negativních důsledcích vyslání jejich dětí do takovýchto škol, které jsou často rodičům prezentovány jako příležitost pro jejich děti obdržet speciální péči a být pohromadě s dalšími romskými dětmi. ECRI rovněž uvedla, že obdržela zprávy od romských rodičů, kteří byli od obvyklých škol odrazováni.

ECRI rovněž poznamenala, že školský zákon nabyl účinnosti v lednu 2000 a dával žákům, kteří ukončili zvláštní školu, možnost požádat o přijetí na střední školu. Avšak podle různých zdrojů to zůstalo pouze teoretickou možností, jelikož zvláštní školy neposkytly dětem znalosti potřebné k tomu, aby mohly navštěvovat obvyklé školy. Nebyla přijata žádná opatření k tomu, aby byla poskytnuta dodatečná výuka žákům, kteří prošli systémem zvláštních škol, jež by je adekvátně připravila pro studium na středních školách.

ECRI obdržela velmi pozitivní informace o úspěchu „kurzů na stupni nula“ (přípravných tříd) na předškolní úrovni při zvyšování počtu romských dětí, které navštěvují obvyklé školy. Vyslovila však obavy nad novým trendem podporovat systém segregované výuky v nové formě – tu představují zvláštní třídy ve školách pro všechny vrstvy. V této souvislosti řada dotčených činitelů vyslovila obavy, že nový návrh školského zákona vytvořil možnost pro ještě větší separaci Romů zavedením nové kategorie speciálních programů pro „sociálně znevýhodněné“.

Závěrem ECRI poznamenala, že navzdory iniciativě Ministerstva školství (asistující učitelé, vzdělávací programy pro učitele, revize osnov pro základní školy) problém nízké úrovně účasti Romů na druhém a třetím stupni vzdělání, tak jak jej popsala ECRI ve své druhé zprávě, přetrvává.

B. Zpráva předložená Českou republikou podle článku 25 § 1 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

1. Zpráva předložená 1. dubna 1999

26. V dokumentu se uvádí, že vláda přijala opatření v oblasti vzdělání, která se zaměřují na vytváření vhodných podmínek zejména pro děti ze sociálně a kulturně znevýhodněného prostředí, především z romské komunity, otvíráním přípravných tříd v základních a zvláštních školách. Bylo zaznamenáno, že romské děti s průměrným a nadprůměrným intelektem jsou často umísťovány do takových škol na základě výsledků psychologických testů (k tomu dochází vždy se souhlasem rodičů). Tyto testy jsou koncipovány pro většinu obyvatelstva

a nepřihlížejí k romským specifikům. Na restrukturalizaci těchto testů se pracuje. V některých zvláštních školách tvoří romští žáci 80 % až 90 % celkového počtu žáků.

2. Zpráva předložená 2. července 2004

27. Česká republika akceptovala, že Romové jsou obzvláště vystaveni diskriminaci a sociálnímu vyloučení, a sdělila, že připravuje zavedení širokých antidiskriminačních opatření spojených s implementací směrnice Rady EU zavádějící princip rovného zacházení. Nová právní úprava měla nabýt účinnosti v roce 2004.

V oblasti vzdělání Romů zpráva uváděla, že stát přijal různá pozitivní opatření s cílem radikálně změnit současnou situaci romských dětí. Vláda pokládá praxi vysílání velkého počtu romských dětí do zvláštních škol za neudržitelnou. Potřeba pozitivních opatření je nutná nejen s ohledem na sociálně kulturní handicap romských dětí, nýbrž také s ohledem na povahu celého vzdělávacího systému, jeho neschopnost dostatečně reagovat na kulturní odlišnosti. Návrh školského zákona zavade změny do zvláštního vzdělávacího systému (transformací „zvláštních škol“ na „zvláštní základní školy“), a to ustanovením o pomoci postiženým dětem při překonávání jejich sociálně kulturního handicapu. Mají být zřízeny přípravné třídy, individuální studijní programy pro děti ve zvláštních školách, opatření v oblasti předškolní výchovy, rozšířeny role asistentů pro romskou komunitu a speciální programy vzdělávání učitelů. Jelikož jedním z hlavních problémů, na něž narážejí žáci romského původu, je jejich špatná znalost češtiny, Ministerstvo školství pokládá za nejlepší (a jediné reálné) řešení vytvořit přípravné třídy v předškolním stadiu pro děti se znevýhodněným sociálně kulturním zázemím.

Zpráva se rovněž odvolává na četné programy a projekty, která byly celostátně zavedeny v této oblasti („Podpora integraci Romů“, „Program pro integraci Romů/Multikulturní reforma vzdělání“ a „Reintegrace romských žáků ze zvláštních škol do základních škol“).

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Předběžná námítka Vlády

28. Vláda tvrdila, že stěžovatelé nevyčerpali vnitrostátní opravné prostředky, protože nepoužili všechny prostředky nápravy, které měli k dispozici. Vláda uvedla, že stěžovatelé nevyužili svého práva na odvolání proti rozhodnutím umístit je do zvláštních škol a že šest stěžovatelů (č. 13 – 18 přílohy) nepodalो ústavní stížnost. Kromě toho, z těch stěžovatelů, kteří podali tuto stížnost, pouze pět (č. 1, 2, 3, 5 a 9) skutečně napadlo rozhodnutí umístit je do zvláštních škol. Nebyl učiněn žádný pokus ze strany stěžovatelů bránit svou čest podáním žaloby na ochranu osobnosti podle občanského zákoníku, aby bránili svá osobnostní práva, a jejich rodiče nepředložili záležitost školním inspektorátům nebo Ministerstvu školství.

29. Stěžovatelé nejprve uvedli, že v České republice neexistuje žádný dosažitelný účinný opravný prostředek, který by postačil k projednání stížnosti na rasovou diskriminaci ve vzdělání, protože stát musí teprve zavést skutečnou antidiskriminační právní úpravu. Přes-

něji řečeno, právo podat ústavní stížnost se stalo neúčinným zdůvodněním Ústavního soudu a jeho odmítnutím přisoudit jakýkoli význam obecné praxi, na kterou se stěžovatelé odvolávali. Podle tvrzení stěžovatelů by nebylo možné tudíž kritizovat osoby, které se rozhodly takovou stížností nepředkládat. Pokud jde o nepředložení správního odvolání, stěžovatelé uvedli, že jejich rodiče získali přístup k informacím až poté, kdy uplynula lhůta povolená pro takovéto odvolání. Dokonce i Ústavní soud k tomuto opomenutí nepřihlédl. Na závěr – žalobu na ochranu osobnostních práv nelze použít k tomu, aby se napadla vynutitelná správní rozhodnutí, a Vláda nepředložila žádné důkazy, že takovýto prostředek nápravy je účinný.

Dále, i kdyby se připustilo, že účinný opravný prostředek existuje, stěžovatelé tvrdili, že je zbytečné jej použít v případech, kde správní praxe, jako například systém zvláštních škol v České republice, umožňuje a podporuje rasismus. Stěžovatelé rovněž tvrdili, že pravidlo vyžadující vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků by se nemělo aplikovat v takovém případě jako je ten jejich, kdy jeho přísná aplikace je vystaví riziku dalšího porušování jejich práv.

Stěžovatelé rovněž poukázali na to, že článek 35 musí být aplikován s určitou flexibilitou a bez excesivního formalismu, s přihlédnutím k obecným právním a politickým souvislostem, v nichž opravné prostředky působí, jakož i k osobním poměrům stěžovatelů. V této souvislosti upozornili Soud na to, že Romové jsou v České republice vystaveni rasové nenávisti a četným aktům násilí, a na nepostačující tresty ukládané za rasistické a xenofobní trestné činy.

30. Ve svém rozhodnutí ze dne 1. března 2005 Soud stanovil, že otázka, zda pravidlo vyžadující vyčerpání vnitrostátních prostředků bylo v daných případech dodrženo, je složitá a souvisí zejména s tvrzením stěžovatelů o správní praxi diskriminace a že se za ní skrývá rasová nenávist. Proto Soud rozhodl spojit předběžnou námitku Vlády s meritem stížnosti podle článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1.

31. Při tomto spojení musí Soud připomenout, že argumenty stran k otázce vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků vyvolávají otázky, které úzce souvisí s meritem případu. Stejně jako Ústavní soud ČR má Soud za to, že stížnost nastoluje otázky značného významu a že se zde jedná o životní zájmy.

Z těchto důvodů a s přihlédnutím k tomu, že z důvodů uvedených níže Soud nalézá, že v daném případě nedošlo k porušení Úmluvy, Soud nepokládá za nutné zkoumat, zda v daném případě stěžovatelé tuto podmínku splnili.

II. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1

32. Stěžovatelé tvrdili, že byli diskriminováni při užívání jejich práva na vzdělání vzhledem ke své rase, barvě pleti, příslušnosti k národnostní menšině a k jejich etnickému původu. Odvolali se na článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1, které stanoví toto:

Článek 14 Úmluvy

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

Článek 2 Protokolu č. 1

„Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.“

A. Vyjádření stran

1. Vlášda

33. Ve svém stanovisku Vlášda poznamenala, že důkazní břemeno je na straně stěžovatelů, kteří musí dokázat rozdílnost v zacházení. Avšak v daném případě stěžovatelé nepředložili jediný důkaz, jímž by „nade vši rozumnou pochybnost“ prokázali, že rozhodnutí vnitrostátních orgánů byla motivována rasovým původem stěžovatelů. Vlášda rovněž oponovala tvrzení, že český stát nepřijal žádná účinná opatření na potírání rasové nenávisti, a poukázala na to, že zvláštní školy nebyly nikdy zamýšlené jako školy pro romské děti.

34. V daném případě, rozhodnutí umístit stěžovatele do zvláštních škol nebylo ani arbitrární, ani se neopíralo o etnický původ stěžovatelů, jelikož byl dodržen řádný postup a rozhodnutí vycházela ze zákonných důvodů a byla schválena rodiči. V žádném z úředních rozhodnutí se neuváděl romský původ stěžovatelů, ani nebylo přijato bez souhlasu rodičů stěžovatelů. Umístěním tohoto druhu předcházelo ve všech případech psychologické posouzení znalcem, které bylo zaměřeno na stanovení skutečné mentální schopnosti a osobní charakteristiky dítěte. S odvoláním na materiály v relevantních spisech k daným případům Vlášda uvedla, že s výjimkou devátého stěžovatele, který byl do zvláštní školy umístěn hlavně pro jeho sociálně kulturní prostředí a problémy s chováním, uvedená posouzení odhalila u každého stěžovatele určitý stupeň mentální retardace.

Při ústním jednání Vlášda dodala, že je překvapena tím, že se zástupci stěžovatelů, kteří nyní napadají spolehlivost diagnostických nástrojů, jež byly použity, nesnažili o to, aby byli stěžovatelé přezkoušeni v jiných střediscích, a že ani neupozornili na údajné nesrovnalosti v době, kdy se prováděly původní testy.

35. Vlášda závěrem poznamenala, že podle údajů předložených Pedagogickým informačním institutem počet dětí umístěných do zvláštních škol značně poklesl od roku 1994.

2. Stěžovatelé

36. Stěžovatelé uvedli, že s romskými dětmi se zacházelo ve vzdělání odlišně ve srovnání s dětmi, které nejsou romského původu. Rozdílnost v zacházení spočívala v tom, že

byli umístěni neoprávněně do zvláštních škol, kde se jim dostalo podstatně nižšího vzdělání než v obyčejných základních školách, což mělo za následek, že jim byl odepřen přístup ke vzdělání na druhém stupni s výjimkou odborných učilišť. Stěžovatelé se stali oběťmi rasové segregace, čímž utrpěli psychickou škodu, neboť jsou tak „ocechováni“ jako „hloupí“ či „retardováni“.

37. Stěžovatelé tvrdili, že dostatečně vyhověli testu, kterému Soud podrobil jejich tvrzení o diskriminaci, a že předložili důkazy, které jsou „nade vši veškerou pochybnost“. Tvrdili, však, že tento standard pro důkazy je spíše relevantní pro trestní právo než pro lidská práva.

S odvoláním na judikaturu Soudu (Nachova a ostatní v. Bulharsko, *č. 43577/98 a 43579/98, § 167, ECHR 2004) a na další mezinárodní instituce stěžovatelé tvrdili, že diskriminace nesmí být úmyslná a že opatření může být shledáno diskriminujícím na základě důkazů o jeho dopadu (disproporcionálně škodlivé účinky pro určitou skupinu), i když proti této skupině není specificky zaměřeno. Proto, a na rozdíl od toho, co tvrdila Vláda, stěžovatelé uvedli, že nemusí dokazovat, že zacházení s nimi v rukou vnitrostátních orgánů bylo zapříčiněno jejich rasovým původem.

38. Stěžovatelé tvrdili, že když důkaz diskriminace *prima facie* byl předložen jedním stěžovatelem (například za pomoci statistických údajů), nebo jestliže v daném případě pocházel z posledních zpráv mezinárodních organizací, přesouvá se důkazní břemeno na Vládu, která musí dokázat, že rozdílnost v zacházení byla odůvodněná. V této souvislosti se stěžovatelé odvolali na názor vyslovený Soudem, že za určitých okolností „důkazní břemeno lze pokládat za spočívající na státních orgánech, které musí podat uspokojiví a přesvědčivé vysvětlení“ (Angelova v. Bulharsko, č.38631/97, § 111, ECHR 2002-IV). Jelikož podle tvrzení stěžovatelů ani nedostatečná znalost češtiny, ani rozdíl v sociálně ekonomickém statusu, ani souhlas rodičů nejsou rozumným a objektivním odůvodněním, vnitrostátní orgány neuspěly při podání takového vysvětlení. Kromě toho, i kdyby se předpokládalo, že umístěním stěžovatelů do zvláštních škol se sledoval legitimní účel, což stěžovatelé kategoricky popřeli, nelze za žádných okolností pokládat takovéto opatření za proporcionální ve vztahu k tomuto účelu.

39. Stěžovatelé byli přesvědčeni, že jejich umístění do zvláštních škol bylo porušením Úmluvy a že neexistuje žádné „rasově neutrální“ vysvětlení pro statistický nepoměr počtu romských dětí umístěných do zvláštních škol. Místo toho stěžovatelé přičítali tento nepoměr mnohaleté rasové segregaci a trvalé zaujatosti proti Romům. Stěžovatelé popírali, že disproporcionálně vysoký počet romských dětí umístěných do zvláštních škol je možno vysvětlit výsledky zkoušek na intelektuální schopnosti prováděných v pedagogicko psychologických střediscích. Tyto zkoušky byly přizpůsobeny českému jazyku a kulturnímu prostředí, takže znevýhodněné romské děti při nich chybovaly, což se projevilo na výsledcích, jelikož většina dotčených dětí netrpěla nedostatky ve čtení. Kromě toho neexistovala jednotná pravidla upravující způsob, jímž by se řídily testy a interpretovaly jejich výsledky, takže mnoho bylo ponecháno volné úvaze psychologů a existovala značná rasová zaujatost a kulturní necitlivost. V tomto bodě stěžovatelé poukázali na to, že žádná takováto disparita nebyla nalezena u řady dětí umístěných ve specializovaných školách pro více handicapované děti, protože těžká invalidita mohla být diagnostikována s větší objektivitou.

* Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku – Přílohový sešit LXI/2010, Rozhodnutí ES o stížnostech č. 43577/98 a č. 43579/98, str. 2.

40. Pokud jde o argument Vlády, že jejich rodiče souhlasili s jejich umístěním do zvláštních škol, stěžovatelé upozornili, že právo dítěte netrpět rasovou diskriminací nelze zrušit souhlasem rodičů. Navíc v případě nejméně dvou ze stěžovatelů (č. 12 a 16) existovaly pochybnosti o platnosti těchto souhlasů, neboť se zdá, že byly antitativovány. Stěžovatelé poznamenali, že je nutné, aby takovýto souhlas byl dobrovolný a informovaný, a tvrdili, že jejich rodiče nebyli informováni o důsledcích souhlasu a v mnoha případech byli pod tlakem školy.

41. Stěžovatelé závěrem uvedli, že neusilují o zvláštní formu vzdělání. Podle nich však, jestliže stát již rozhodl, že zvláštní školy jsou určeny pro děti, které mají potíže s učivem, pak má povinnost zajistit, aby umístění žáků do takových škol nemělo odstín diskriminace. Žádnou relevanci nemá ani stanovení, zda počet romských dětí umístěných do zvláštních škol v poslední době poklesl, protože to může být především důsledkem aplikace nové právní úpravy (zákon č. 561/2004 Sb.), která skoncovala s nálepkou „zvláštní škola“, aniž by však vyřešila problém rasové segregace.

42. Ve svém dopise ze dne 3. listopadu 2005 upozornili stěžovatelé Soud na rozhodnutí, které bylo vydáno 25. října 2005 Okresním soudem v Sofii (Bulharsko), který v něm konstatoval, že romské děti, které navštěvovaly školu typu „ghetto“, v níž všechny děti byly romského původu, se staly obětí rasové segregace a nerovného zacházení.

3. Interventi

43. Stanoviska intervenujících třetích stran, jmenovitě nevládních organizací Human Rights Watch a Interights, se týkala pojmu „nepřímá diskriminace“, tj. pojmu, který se vztahoval na případy, kdy rasově neutrální zákonná ustanovení nebo obecná politika či opatření vedly k diskriminačním či disproporcionálním důsledkům, jakož i problému důkazního břemene v takovýchto případech. Tyto organizace zdůrazňovaly význam, jaký by měl být přikládán spolehlivým statistikám, které znamenají důkazy *prima facie* pro stěžovatele, jež by měly přesunout důkazní břemeno na žalovanou stranu.

V tomto kontextu se intervenující třetí strany odvolaly, *inter alia*, na antidiskriminační směrnice přijaté Evropskými společenstvími a na různé příklady soudní praxe v jednotlivých státech a vyzvaly Soud, aby stanovil právní rámec zakazující diskriminaci v Radě Evropy.

B. Hodnocení Soudu

44. Judikatura Soudu stanoví, že diskriminace znamená zacházet rozdílně s osobami v relevantně podobných situacích bez objektivního a rozumného odůvodnění (Willis v. Spojené království, č. 36042/97, § 48, ECHR 2002-IV). Smluvní státy mají určitý rozsah volné úvahy při hodnocení, zda a v jakém rozsahu rozdílnosti v jinak podobných situacích opravňují k rozdílnému zacházení (Gaygusuz v. Rakousko, rozsudek ze dne 16. září 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV, § 42), avšak konečné rozhodnutí ohledně dodržení požadavků Úmluvy spočívá na Soudu.

45. Soud poznamenává, že stížnost stěžovatelů podle článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č.1 se opírá o řadu závažných argumentů. Soud rovněž bere na vědomí, že četné organizace, včetně orgánů Rady Evropy, vyjádřily obavy nad úpravou, na jejímž základě jsou romské děti žijící v České republice umísťovány do zvláštních škol, a nad problémy, které mají s umístěním do obyčejných škol. Soud však upozorňuje, že jeho role je odlišná od role výše uvedených organizací a že stejně jako český Ústavní soud nemá za úkol posuzovat celkový sociální kontext. Jeho jediným úkolem v tomto konkrétním případě je posoudit individuální stížnosti, jež mu byly předloženy, a na základě relevantních skutečností stanovit, zda důvodem umístění stěžovatelů do zvláštních škol byl jejich etnický či rasový původ.

46. V této souvislosti Soud poznamenává, že pokud politika obecného opatření má za následek vytvoření disproportionálních překážek pro skupinu lidí, pak nelze vyloučit, že se tato skupina pokládá za diskriminovanou, i když tato politika není specificky zaměřena proti této skupině. Statistiky však samy o sobě nepostačují k tomu, aby odhalily praxi, jež může být klasifikována jako diskriminační (Hugh Jordan v. Spojené království, č. 24746/94, § 154).

47. Ve svém rozhodnutí o přípustnosti v daném případě Soud rovněž připomněl, že stanovení a plánování učebních osnov spadá v zásadě do kompetence smluvních států. To se týká hlavně otázek prospěchu, o nichž Soudu nepřísluší rozhodovat a jejichž řešení se může legitimně měnit v závislosti na zemi a na období (Valsamis v. Řecko, rozsudek ze dne 18. prosince 1996, Reports 1996-VI, §28).

Pokud jde o žáky se speciálními potřebami, Soud akceptuje, že výběr mezi zavedením jednotného typu školy pro všechny, vysoce specializovaných struktur nebo unifikovaných struktur se specializovanými sekcemi není snadný a zdá se, že zde neexistuje ideální řešení. Znamená to složité vybalancování různých konkurujících si zájmů. Soud by rád připomněl, s přihlédnutím k rozsahu volné úvahy států v oblasti vzdělání, že státům nelze zakázat zavádění různých typů škol pro děti s potížemi při zavádění zvláštních vzdělávacích programů, aby uspokojily zvláštní potřeby.

48. Podle názoru Soudu Vláda přesto úspěšně prokázala, že systém zvláštních škol v České republice nebyl zaveden pouze pro romské děti a že v těchto školách se vynakládá značné úsilí, aby se pomohlo určitým kategoriím žáků získat základní vzdělání. Vláda prohlásila, že kritériem pro výběr stěžovatelů nebyla jejich rasa či etnický původ, ale potíže s učením, jak ukázaly psychologické testy.

49. Soud poznamenává, že předpisy upravující umístění dětí do zvláštních škol nezávisí na etnickém původu žáků, ale sledují legitimní účel adaptace vzdělávacího systému na potřeby a způsobilost či nezpůsobilost dětí. Jelikož se zde nejedná o právní pojmy, je jediné správné, aby za jejich identifikaci odpovídali znalci v oboru výchovné psychologie.

Pokud jde o argument stěžovatelů, že neexistují jednotná pravidla upravující výběr testů užívaných znalci nebo interpretaci výsledků, Soud poznamenává, že strany nebyly ve sporu o tom, že testy v daném případě byly vedeny kvalifikovanými profesionály, u nichž lze očekávat, že budou jednat podle pravidel své profese a že budou schopni zvolit vhodné metody.

Pro Soud by bylo obtížné jít nad rámec tohoto nálezu a vyžadovat na Vládě, aby dokázala, že psychologové, kteří zkoušeli stěžovatele, nezvolili obzvláště subjektivní přístup. Kromě toho, zástupci stěžovatelů nevyvrátili nálezy výše zmíněných znalců, že potíže stěžovatelů s učivem byly takového rázu, že jim bránily ve sledování učebních osnov obyčejných základních škol.

Jako příklad Soud vybírá ze spisu stěžovatele č. 9, že ten prošel psychologickým testem 23. listopadu 1998 na žádost obyčejné základní školy, kterou tehdy navštěvoval, za účelem jeho možného převedení do zvláštní školy. Avšak poté, co psycholog doporučil, že by měl pokračovat ve sledování normálních učebních osnov, protože jeho špatné výsledky byly zapříčiněny častou nepřítomností, nedostatkem motivace a nedostatečným povzbuzováním na straně rodiny, zůstal stěžovatel i nadále umístěn v obyčejné škole. Později to však byla jeho matka, která požádala o to, aby stěžovatel byl převeden do zvláštní školy, přičemž stěžovatel podal obdobnou žádost při dalším psychologickém testu 26. února 1999.

50. Je rovněž třeba mít na paměti, že jakožto zákonní zástupci stěžovatelů rodiče nic nepodnikli, i když obdrželi jasné písemné rozhodnutí informující je o umístění jejich dětí do zvláštní školy; ve skutečnosti to v některých případech byli rodiče, kteří požádali o to, aby jejich děti byly umístěny do zvláštních škol nebo aby tam byly ponechány. Naopak, když rodiče požádali o převedení do obyčejné školy, tak jako se tomu stalo v případě stěžovatelky č. 10, jejich žádosti bylo vyhověno navzdory tomu, že stěžovatelka neuspěla při psychologických testech. Obdobně stěžovatelka č. 11 byla převedena do obyčejné základní školy, jakmile její matka vzala zpět svůj souhlas s jejím umístěním do zvláštní školy. V případě stěžovatelky č. 16 její převedení do obyčejné školy bylo původně iniciováno zvláštní školou, do které docházela a kde dosahovala dobrých výsledků. Naopak, nabídka na obdobné převedení stěžovatelky č. 17 byla odmítnuta její matkou.

Podle názoru Soudu skutečnost, že někteří stěžovatelé byli převedeni do obyčejných škol, dokazuje, že navzdory tomu, co stěžovatelé tvrdili, nebyla situace nenapravitelná.

51. Pokud jde o tvrzení stěžovatelů, že rodiče při udělování souhlasu nebyli „informováni“ a že v případě dvou stěžovatelů (č. 12 a 16) se zdá, že souhlasy byly antidatovány, Soud připomíná, že bylo povinností rodičů v rámci jejich přirozené starosti zajistit, aby se jejich dětem dostalo vzdělání, ověřit si možnosti výuky nabízené státem, ujistit se o datu, kdy daly souhlas k tomu, aby jejich děti byly umístěny do zvláštní školy, a v případě nutnosti vhodným způsobem protestovat proti rozhodnutí nařizujícímu takovéto umístění, pokud bylo vydáno bez jejich souhlasu.

52. Takže, i když uznává, že výše uvedené statistiky odhalují čísla, která jsou znepokojující, a že situace v České republice ve výuce romských dětí není zdaleka perfektní, nemůže Soud za uvedených okolností konstatovat, že opatření přijatá vůči stěžovatelům byla diskriminační. I když snad stěžovatelé postrádali informace o státním vzdělávacím systému nebo se nacházeli v prostředí nedůvěry, konkrétní důkazy, jež má Soud v daném případě k dispozici, mu neumožňují učinit závěr, že umístění stěžovatelů nebo v některých případech pokračující umístění stěžovatelů do zvláštních škol bylo důsledkem rasových předsudků, tak jak oni tvrdili.

53. Z výše uvedeného vyplývá, že nebylo prokázáno porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č.1.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. Rozhoduje jednomyslně, že není nutné zabývat se předběžnou námitkou Vlády;
2. Konstatuje šesti hlasy ku jednomu, že nebyl porušen článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č.1.

Vyhotoveno ve francouzském jazyce a vyhlášeno písemně dne 7. února 2006 vb souladu s ustanovením článku 77 § 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

S. DOLLÉOVÁ
tajemnice sekce

J.-P. COSTA
předseda

Poznámka:

Za základě žádosti stěžovatelů z 5. května 2003 byl případ postoupen Vešlkému senátu. Jeho obsáhlý rozsudek ve věci D.H. a ostatní z 13. listopadu 2007 bude publikován v příštím čísle Výběru z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku.

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
20. června 2006
VĚC ZARB ADAMI
(rozsudek ve věci Zarb Adamí v. Malta)

Evropský soud pro lidská práva – Čtvrtá sekce (dále jen „Soud“) zasedající jako senát, který tvořili soudci Sir Nicolas Bratza, předseda, J. Casadevall, K. Traja, L. Garlicki, J. Borrego Borrego a L. Mijovičová a dále J. Filletti, ad hoc soudce, a T.L. Early, tajemník sekce, po projednání na neveřejném zasedání ve dnech 24. května 2005 a 30. května 2006, vynesl posledně uvedeného data následující rozsudek:

POSTUP

1. Případu předcházela stížnost (č. 17209/02) proti Republice Malta předložená Soudu podle čl. 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) maltským občanem Maurice Zarbem Adamim (dále jen „stěžovatel“) dne 22. dubna 2002.

2. Stěžovatel byl zastoupen I. Refalem a T. Comodini Cachiovou, advokáty vykonávajícími praxi ve Vallettě, Malta. Maltská vláda (dále jen „Vláda“) byla zastoupena svým zmocněncem P. Camillerim, generálním prokurátorem, a P. Grechem, náměstkem generálního prokurátora.

3. Stěžovatel tvrdil, že byl diskriminován z důvodu pohlaví při plnění společenské povinnosti vykonávat funkci porotce (čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 4 § 3 a čl. 6).

4. Stížnost byla přidělena Čtvrté sekci Soudu (ustanovení 52 § 1 Jednacího řádu Soudu). V rámci této sekce byl k posouzení případu (čl. 27 § 1 Úmluvy) vytvořen senát, jak stanoví ustanovení 26 § 1 Jednacího řádu Soudu. G. Bonello, soudce zvolený za Maltu, ze zasedání odstoupil (ustanovení 28 Jednacího řádu Soudu). V důsledku toho Vláda jmenovala pana J. Fillettiho jako soudce ad hoc.

5. Rozhodnutím ze dne 24. května 2005, jež následovalo po jednání o přípustnosti a o meritu (ustanovení 54 § 3 Jednacího řádu Soudu), prohlásil Soud stížnost za přípustnou.

6. Stěžovatel, nikoli však Vláda, předložil další písemné stanovisko (ustanovení 59 § 1 Jednacího řádu Soudu).

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

7. Stěžovatel je maltský občan a žije ve městě Attard, Malta.

8. Fakta případu, jak je předložily strany, lze shrnout následovně.

1. Pozadí případu

9. Stěžovatel je farmaceutem na Maltě. Od roku 1971 byl zařazen na seznam porotců a na tomto seznamu zůstal do roku 2005.

10. V letech 1971 až 1997 byl stěžovatel vyzván, aby sloužil jako porotce ve třech různých trestních řízeních. Při těchto příležitostech byl vyzván sloužit jako porotce a jako předseda poroty.

11. V roce 1997 byl stěžovatel opět povolán dostavit se k trestnímu soudu jako porotce. Tentokrát se k požadovanému dni nedostavil a 14. dubna 1997 mu byla udělena pokuta ve výši 100 maltských lir (MTL) – přibližně 240 euro (EUR).

2. Ústavní řízení

12. Jelikož stěžovatel pokutu nezaplátil, předložil vedoucí kanceláře soudu dne 11. června 1997 stížnost trestnímu soudu. Požádal soud, aby si stěžovatele předvolal a/nebo aby změnil uloženou pokutu na odnětí svobody.

13. Při jednání před trestním soudem dne 26. června 1997 stěžovatel uvedl, že pokuta, jež mu byla uložena, je v rozporu s ústavou a že je porušením jeho základních práv. Zejména pak tvrdil, že tato sankce je diskriminační ve smyslu článku 45 Ústavy a článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d), protože na něho nakládá břemena a povinnosti, jimž ostatní osoby ve stejném postavení nejsou podrobeny. Kromě toho zákon a/nebo vnitrostátní praxe vyjímají osoby ženského pohlaví ze služby porotce, zatímco mužům se de facto takováto výjimka neuděluje.

14. Po zvážení, že stěžovatelova stížnost je nejen pouze malicherná a/nebo kverulantská, postoupil ji trestní soud dne 19. září 1997 civilnímu soudu (první komoře).

15. Před civilním soudem stěžovatel tvrdil, že maltský systém penalizuje muže a zvýhodňuje ženy, protože ze statistických údajů vyplývá, že během posledních pěti let sloužilo jako porotci pouze 3,05 % žen oproti 96,95 % mužů. Kromě toho, povinnost sloužit jako porotce nebyla rovnoměrně rozdělována, ale byla ukládána pouze velmi malé části obyvatelstva: v roce 1997 bylo na seznam porotců zapsáno pouze 3,4 % ze seznamu voličů. V praxi to znamenalo, že jakmile byl někdo zapsán na seznam porotců, zůstal zde až do doby, kdy pro to ztratil kvalifikaci, zatímco ostatní, kteří rovněž splňovali všechny požadavky, byli de facto z této občanské povinnosti vyjmuti.

16. V rozsudku ze dne 5. února 1999 civilní soud stěžovatelovy návrhy zamítl. Soud konstatoval, že zákon, který stanoví, že každý Malťan, který dosáhl věku dvaceti jednoho roku, může sloužit jako porotce, nečiní mezi občany žádné rozdíly. Neexistuje zde žádný specifický rozdíl mezi muži a ženami. Pokud jde o praxi kritizovanou stěžovatelem, ten neodůvodnil

své tvrzení, že existují další osoby volitelné do funkcí porotců, kterým se podařilo vyhnout se jejich povinnostem. Kromě toho stěžovatel se nesnažil docílit výjimky ze služby porotce v souladu s vnitrostátním právem.

17. Civilní soud rovněž konstatoval, že stěžovatel neprokázal, že s ním bylo zacházeno rozdílně v takové míře, že břemena a povinnosti mu uložené byly větší než břemena a povinnosti uložené jiné osobě. Zejména nebylo prokázáno, že lidé, kteří byli na seznamu porotců stejně dlouho jako stěžovatel, byli z něho vyškrtnuti bez vážného důvodu, nebo že osoby, které byly v situaci srovnatelné se situací stěžovatele, nebyly do seznamu zahrnuty. Stěžovatel rovněž nepředložil žádný důkaz prokazující, že rozdíly mezi ženami a muži povolnými sloužit jako porotci byly důsledkem záměru diskriminovat mezi pohlavími nebo poskytovat neoprávněnou výhodu ženám oproti mužům.

18. Stěžovatel se proti tomuto rozsudku odvolal dne 5. února 1999 k Ústavnímu soudu. Zejména uvedl, že existence diskriminace byla jasně prokázána statistikou, kterou předložil. Vzhledem k těmto faktům nebylo nutné prokazovat diskriminační úmysl na straně státních orgánů.

19. Ve svém podání stěžovatel připomněl, že služba porotce je břemenem, protože na osobě vyžaduje, aby opustila svou práci za účelem účastnit se pravidelně soudních jednání; kromě toho se tím ukládá morální břemeno rozhodnout o vině či nevině určité osoby. Podle maltské Ústavy a Úmluvy mají být sociální břemena rozdělena spravedlivě. Avšak ze statistiky vyplývá, že seznam předsedů sestával z 0,74 % žen a 99,26 % mužů a že seznam porotců představoval pouze 3,4 % seznamu voličů.

20. V rozsudku ze dne 2. listopadu 2001 Ústavní soud stěžovatelovo odvolání zamítl a potvrdil rozsudek civilního soudu.

21. Ústavní soud zopakoval, že ani zákon ani administrativní pravidla týkající se vytváření seznamu porotců nejsou nikterak diskriminační. Statistiky ve skutečnosti ukázaly na to, že počet žen v roce 1996 činil 145 (téměř dvojnásobek ve srovnání s předchozím rokem) a že tento počet na seznamu porotců vzrostl v roce 1997 na 2490. Byl tudíž zahájen nezvratný administrativní postup s cílem uvést počet žen na seznamu do souladu s počtem mužů.

22. Ústavní soud však uznal, že počet žen skutečně povolaných ke službě porotců byl velmi nízký: pouze pět v letech 1995, 1996 a 1997. To bylo jasně důsledkem postupu při výběru poroty, při němž se vyhodnocují důvody volající pro a proti volbě určité osoby jako porotce. Výsledky závisely na mnoha faktorech, jako například prvku štěstí, napadením ze strany obhajoby a výjimkách poskytnutých soudy. Je pravdou, že ženy byly vyjmuty ze služby porotců z důvodů sociálních, rodinných a kulturních; to však bylo legitimní a zákonné, pokud to bylo důsledkem požadavků obhajoby, prokurátorů nebo předsedajícího soudce.

23. Ústavní soud rovněž souhlasil, že se ukazuje, že způsob, jakým byl seznam porotců sestavován, strnil situaci, při které osoba, jestliže byla zařazena na seznam, pak zde zůstala až do doby, kdy překročila věkovou hranici. Proto stěžovatelova stížnost, že tento systém trestal osoby, které již byly zařazeny na seznam, může být odůvodněná. Ústavní soud proto navrhl, aby uvedený systém byl změněn a aby byl seznam periodicky měněn s cílem vyloučit ty osoby, které již dříve byly ke službě porotce povolány.

24. Pokud jde o aplikovatelnost článku 14 Úmluvy, Ústavní soud konstatoval, že služba porotce by měla být pokládána za „službu, která tvoří součást běžných občanských povinností“ ve smyslu článku 4 Úmluvy, takže článek 14 zde hraje svou roli. Ústavní soud však měl za to, že na stěžovatele nebylo uvaleno příliš těžké břemeno, protože v průběhu sedmnácti let sloužil jako porotce pouze třikrát. Tato okolnost jej nijak neopravňuje k tomu, aby vzal zákon do svých rukou a aby ignoroval soudní obsílku. Namísto toho měl stěžovatel použít řádných opravných prostředků, které měl k dispozici, jako například podání žádosti u příslušného soudu o vynětí ze služby porotce. Kdyby byla jeho žádost zamítnuta, byl by se mohl proti tomu odvolat.

25. Ústavní soud rovněž zamítl stěžovatelovo tvrzení, že pokuta, která mu byla udělena, byla diskriminační. Ústavní soud dále poznamenal, že každý, kdo byl pokutován příslušným soudem, je ze zákona povinen pokutu zaplatit a že každý, kdo nařízení soudu neuposlechne, podléhá sankci.

3. Stěžovatelova žádost o výjimku ze služby porotce

26. Blíže neuvedeného dne v roce 2003 poslal stěžovatel petici vedoucímu kanceláře trestního soudu. Uvedl v ní, že podle vládního věstníku ze dne 28. srpna 2003 bylo jeho jméno zařazeno na seznam porotců a na seznam speciálních porotců. On však je přednášejícím na Maltské univerzitě, a proto žádá o výjimku ze služby porotce na základě článku 604 odst. 1 trestního zákona (dále jen „TZ“).

27. Rozhodnutím ze dne 23. října 2003 vedoucí kanceláře trestního soudu stěžovatelovu petici zamítl.

28. Když byl stěžovatel opět povolán ke službě porotce v jiném procesu v roce 2004, požádal o osvobození od služby porotce s odvoláním na článek 607 TZ. Příslušný vnitrostátní soud jeho žádost zamítl.

29. Dne 18. dubna 2005 stěžovatel opět požádal o osvobození od služby porotce. Odvolal se na článek 604 odst. 1 TZ upravující výjimku pro přednášející na plný úvazek na univerzitě. Dne 25. dubna bylo jeho žádosti vyhověno.

II. Relevantní vnitrostátní právo

30. Podle článku 603 odst. 1 TZ:

„Každá osoba od věku dvacet jedna let s pobytem na Maltě a s maltským občanstvím může být povolána ke službě porotce, pokud má takováto osoba adekvátní znalost maltského jazyka, je bezúhonná a je způsobilá sloužit jako porotce.“

31. Tvorba seznamu porotců je upravena článkem 605 TZ. Seznam sestavují komisaři policie se dvěma úředníky a s vedoucím kanceláře soudů. Je publikován ve vládním věstníku v srpnu každého roku. Do patnácti dnů od publikace může každá osoba, která nemá kvalifikaci požadovanou zákonem pro porotce a přeje si být ze seznamu vyškrtuta, podat žádost trestnímu soudu. Soud pak projedná stížnosti sumárně a vedoucí kanceláře vyznačí na seznamu každou opravu, o níž soud může rozhodnout. Poté jsou jména porotců zapsána na separátní hlasovací lístky a každý měsíc jsou tyto lístky taženy.

32. Podle článku 604 TZ:

„(1) Z povinnosti služby porotce jsou osvobozeny následující osoby:

Členové Sněmovny reprezentantů, soudci, kněží, členové ozbrojených sil Malty, osoby zastávající funkci vedoucího vládního departmentu a jejich zástupci, úředníci, vedoucí kanceláře soudů, univerzitní profesori, učitelé státních středních, základních a technických škol, okresní úřední lékaři, zdravotní inspektoři, vrchní probační úředník a probační úředníci.

(2) Kromě toho soud může, na žádost podanou za tímto účelem, vyjmout ze služby porotce každého lékárníka z vesnice a každého lékaře, chirurga či porodníka, kteří skutečně vykonávají své povolání, a obecně každou osobu, která dosáhla věku šedesáti let, pokud v některém zvláštním případě nedospěje soud k opačnému názoru z důvodu spravedlnosti.

(3) Osoba, která pečuje o rodinu nebo o osobu, která trpí fyzickou či mentální vadou, je rovněž vyjmuta ze služby porotce.“

33. Článek 607 TZ stanoví, že každá osoba, která nemá kvalifikaci nebo není povinna sloužit jako porotce, nebo může mít zvláštní důvody požádat o vyjmutí ze služby porotce, může tuto věc předložit soudu ve formě žádosti, která bude založena do čtyř dnů po písemném obeslání. Soud může, „shledá-li uvedené důvody závažnými, ... nařídít vedoucímu kanceláře soudu, aby jméno této osoby vyškrtl“.

34. Podle článku 609 TZ, jestliže se obeslaná osoba (tj. osoba povolána sloužit jako porotce) nedostaví k soudu v době stanovené v obsílce, bude soudem potrestána pokutou a může být donucena sloužit jako porotce na základě příkazu k eskortě nebo zatčení. Soud může, na základě žádosti podané za tímto účelem, pokutu vrátit, je-li přesvědčen, že existoval závažný důvod pro to, aby se uvedená osoba nedostavila.

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d)

35. Stěžovatel měl za to, že způsob, jakým mu byla uložena povinnost služby porotce, byla diskriminační povahy. Odvolal se na článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d).

Relevantní část uvedeného ustanovení zní takto:

- „1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.
2. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce.
3. Za „nucenou nebo povinnou práci“ se pro účely tohoto článku nepovažuje:

...

(d) práce nebo služba, která tvoří součást běžných občanských povinností.“

36. Článek 14 Úmluvy zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

A. Aplikovatelnost článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d)

1. Podání stran

(a) Vláda

37. Vláda měla za to, že článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d) není aplikovatelný na fakta daného případu.

38. Vláda uvedla, že služba porotce je nepochybně „běžnou občanskou povinností“ založenou na sociální solidaritě, která se ukládá občanům s cílem zabezpečit demokratizaci procesu správy trestní justice, a že určitá osoba se posuzuje podle jejího společenského postavení. To stěžovatel nepopíral. Takže služba porotce nemůže být „nucenou nebo povinnou prací“ ve smyslu článku 4 § 2 Úmluvy. Aplikovatelnost tohoto ustanovení je vyloučena z důvodu uvedeného v § 3 písm. d).

39. Vláda dále poznamenala, že stěžovatel, který byl povolán ke službě porotce pouze třikrát za sedmáct let, si stěžoval pouze na postup, který vedl k vylosování ze seznamu těch osob, které byly volitelné pro službu porotce, a nikoli na způsob výběru osob, které eventuálně tuto službu vykonávaly. Vylosování ze seznamu není „nucenou prací“, jelikož pouhá skutečnost, že se na něm jméno osoby objevilo, ještě nutně neznamená žádnou službu. Ve skutečnosti lze poskytnout výjimku, osoba může být vyloučena nebo se může stát, že její jméno nebude nikdy vybráno. Proto skutečnosti uvedené ve stěžovatelské stížnosti nespádají pod rozsah článku 4 Úmluvy, takže článek 14 není aplikovatelný.

(b) Stěžovatel

40. Stěžovatel poukázal na to, že Ústavní soud kategoricky akceptoval, že služba porotce je „běžnou občanskou povinností“. Tento názor byl potvrzen principy uvedenými v rozsudcích Soudu ve věci *Karlheinz Schmidt a Van Der Mussele* (viz *Karlheinz Schmidt v. Německo*, rozsudek ze dne 18. července 1994, Série A č. 291-B a *Van Der Mussele v. Belgie*, rozsudek ze dne 23. listopadu 1983, Série A č. 70). V rozsudku uvedeném na druhém místě Soud konstatoval, že pojem „běžná občanská povinnost“ se vztahuje „na jakoukoli práci či službu, která je vymáhána od určité osoby pod hrozbou trestu a k níž se uvedená osoba nepřihlásila dobrovolně“. Stěžovatel zdůraznil, že se ke službě porotce dobrovolně nepřihlásil. Naopak, tato služba na něm byla vymáhána pod hrozbou pokuty, jež mohl být změněn na odnětí svobody. Stěžovatel se odvolal na některé rozsudky (*Smith v. Stát Texas* ze dne 25. listopadu 1940, 311 U.S. 128 /1941/, *Thiel v. Southern Pac.Co.* ze dne 20. května 1946, 328 U.S. 217 /1946/ a *Brown v. Allen* ze dne 9. února 1953, U.S. 433 /1953/), v nichž se Nejvyšší soud Spojených států zabýval otázkami souvisejícími se službou porotce a diskriminací při výběru porotců. Nejvyšší soud USA konstatoval, že služba porotce je občanskou povinností a že porotní systém hraje politickou funkci při uplatňování práva a že je fundamentální v demokratickém systému justice.

41. Podle názoru stěžovatele, jelikož se na službu porotce vztahuje § 3 písm. d) článku 4, pak jediným logickým závěrem je, že fakta daného případu spadají pod rozsah článku 4. V důsledku toho je článek 14 – ustanovení, které nevyžaduje porušení hmotně právního ustanovení Úmluvy – rovněž aplikovatelný.

2. Hodnocení Soudu

42. Jak Soud konsistentně konstatoval, doplňuje článek 14 hmotně právní ustanovení Úmluvy a jejích Protokolů. Tento článek nemá nezávislou existenci, jelikož má svůj efekt pouze ve vztahu „k užívání práv a svobod“ přiznaných těmito ustanoveními. I když aplikace článku 14 nepředpokládá porušení těchto ustanovení – a v tomto rozsahu je autonomní, nemůže vzniknout prostor pro jeho aplikaci, pokud daná fakta nespádají pod rozsah jednoho nebo více hmotně právních ustanovení (viz mimo jiné *Van Raalte v. Nizozemsko**, rozsudek ze dne 21. února 1997, *Reports of Judgments and Decisions 1997-1*, str. 184, § 33 a *Petrovic v. Rakousko*** , rozsudek ze dne 27. března 1998, *Reports 1998-II*, str. 585, § 22).

43. Soud připomíná, že § 2 článku 4 Úmluvy, který zakazuje „nucenou nebo povinnou práci“, zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratických společností. Na rozdíl od většiny hmotně právních ustanovení Úmluvy a Protokolů č. 1 a 4 nestanoví článek 4 žádnou úpravu pro výjimky a není z něho možná žádná odchylka podle článku 15 § 2, a to ani v případě veřejného ohrožení státní existence (*Siliadin v. Francie*, č. 73316/01, § 112, 26. července 2005). Paragraf 3 tohoto ustanovení však stanoví, že pojem „nucená nebo povinná práce“ nezahrnuje, inter alia, „žádnou práci nebo službu, která tvoří součást běžných občanských povinností“.

* Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku – Přílohový sešit XI/1997, rozhodnutí ES o stížnosti č. 20060/92, str. 33.

** Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku – Přílohový sešit XLIII – XLIV/2005, Rozhodnutí ES o stížnosti č. 20458/92, str. 2.

44. V případě Karlheinz Schmidt v. Německo, kdy povinnost sloužit u hasičů nebo platit namísto této služby finanční příspěvek náležela pouze mužům (viz výše citovaný rozsudek, str.32, § 22), Soud nalezl, že je článek 14 aplikovatelný a prohlásil, že:

„... článek 4 § 3 nemá za účel «limitovat» výkon práva zaručeného v § 2, nýbrž «delimitovat» samotný obsah tohoto práva, protože to vytváří s paragrafem 2 jeden celek a indikuje, co termín «nucená nebo povinná práce» nezahrnuje (ce qui «n' est pas considéré comme travail forcé ou obligatoire»). Za tohoto stavu slouží § 3 jako interpretační pomůcka pro § 2. Čtyři pododstavce paragrafu 3, navzdory jejich různosti, spočívají na hlavní myšlence obecného zájmu, sociální solidarity a na tom, co je normální při řádném běhu věcí.“

45. Soud rovněž zdůraznil, že: „Kritéria, která slouží k delimitaci pojmu «nucená práce» zahrnují pojetí toho, co existuje při řádném běhu věcí. Činnost nebo práce, které jsou samy o sobě běžné, se mohou skutečně stát abnormálními, jestliže výběr skupin nebo jednotlivců povinných je vykonávat je ovládán diskriminačními faktory, což je právě to, o čemž stěžovatel tvrdil, že se za daných okolností stalo.“ (Van der Musselle, rozsudek citovaný výše, str. 22, § 43)

46. V daném případě Soud nevidí žádný důvod, proč by se měl odchýlit od svých nálezů ve dvou výše citovaných rozsudcích. Proto skutečnost, že situace odpovídá pojmu „běžná občanská povinnost“ ve smyslu paragrafu 3 není překážkou pro aplikovatelnost článku 4 Úmluvy ve spojení s článkem 14.

47. Stejně jako účastníci řízení má Soud za to, že nucená služba porotce existující na Maltě je jednou z „běžných občanských povinností“ předvídaných článkem 4 § 3 písm. d). Soud dále připomíná, že stěžovatel se nenabídl ke službě porotce dobrovolně a že jeho nedostavení se mělo za následek uložení pokuty, jež mohla být změněna na odnětí svobody. S ohledem na své úzké sepětí s povinností sloužit spadá povinnost zaplatit pokutu rovněž pod rozsah článku 4 § 3 písm. d) (viz, mutatis mutandis, Karlheinz Schmidt, rozsudek citovaný výše, str. 32, § 23).

48. Je pravdou, jak zdůraznila Vláda (viz výše odstavec 39), že stěžovatel ve svých podáních hlavně kritizoval postup vedoucí k vylosování ze seznamu porotců. To však neznamená, že by jeho stížnost nesměřovala proti výsledkům tohoto postupu, zejména proti tomu, že byl povinen vykonávat občanskou povinnost služby porotce.

49. Z toho vyplývá, že daná fakta spadají pod rozsah článku 4. Článek 14 Úmluvy je tudíž aplikovatelný.

B. Dodržení článku 14 ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d)

1. Podání stran

(a) Vláda

50. Vláda uvedla, že stěžovatel akceptoval, že relevantní vnitrostátní ustanovení neznamenají diskriminaci mezi muži a ženami. Proto se zdá, že jeho stížnosti byly namířeny proti administrativní praxi týkající se výběru osob ke službě porotce.

51. Avšak článek 14 Úmluvy nemůže přicházet v úvahu v souvislosti se stížností stěžovatele, že osoba zařazená na seznam není z něho vyškrtuta dříve než zemře nebo je z něho vyjmuta z důvodu věku. Tato údajná praxe se ve skutečnosti aplikovala jak na muže tak i na ženy. Stěžovatelovy stížnosti by tudíž měly být interpretovány v tom smyslu, že v důsledku působení různých faktorů on, jako muž, byl s větší pravděpodobností povoláván ke službě porotce než žena.

52. Vláda poznamenala, že původně byly ze služby porotce vyloučeny všechny ženy. Později byl zákon změněn a ženy mohly žádat, aby jejich jména byla zařazena na seznam porotců. V současné době jak ženy tak i muži mohou být na základě rovnosti povoláni ke službě porotce nebo být z této povinnosti vyjmuti. Takže seznam porotců byl nejdříve seznamem všech mužů, načež pouze postupně byly ženy doplněny a nadále se průběžně doplňují.

53. Pokud jde o statistiku předloženou stěžovatelem, Vláda poznamenala, že v letech 1996 až 1997 vzrostl počet porotců-mužů o méně než 74 % (ze 4298 na 7503), zatímco počet porotkyň-žen vzrostl o 1596 % (ze 147 na 2494). V každém případě je třeba mít na paměti, že většina porotců byla vybrána z té části obyvatel, kteří jsou aktivní v ekonomice a v zaměstnání. U takových lidí je menší pravděpodobnost, že mají rodinu nebo další důvody pro požadování výjimky.

54. Vláda poukázala na to, že – jak správně konstatoval Ústavní soud – byl zahájen „nezvratný administrativní proces za účelem uvést počet žen zaregistrovaných jako porotkyň do souladu s odpovídajícím počtem mužů“. Od roku 1997, kdy je seznam porotců ročně revidován, má komisař policie tendenci nahrazovat ženami muže, kteří pozbyli kvalifikaci pro tuto službu, a sleduje cíl zabezpečit vyrovnanější distribuci porotců mezi oběma pohlavími, když se na seznam zařazují další porotci. Jedním z opatření, které bylo přijato, bylo přidat na seznam porotců státní nebo bankovní zaměstnance, mezi nimiž jsou podstatně zastoupeny skupiny žen. Rovněž byli na seznam doplněni absolventi univerzity, a to z toho důvodu, že zde existuje rovný počet mužů a žen. Vláda poznamenala, že v důsledku tohoto pokračujícího procesu se ke dni 15. listopadu 2004, kdy vyšel vládní věstník, objevilo na seznamu porotců 6344 žen a 10 195 mužů. Vláda rovněž objasnila, že zatímco neexistuje žádný maximální limit pro počet lidí zařazených na seznam porotců, skutečný zahrnutý počet závisí na kontrolách prováděných komisařem policie a na praxi zařazování na seznam pouze kvalifikovaných jednotlivců (mužů či žen), kteří s menší pravděpodobností požádají o výjimku.

55. Rovněž je třeba připomenout, že podle článku 604 odst. 3 TZ (viz výše odstavec 32), je možné udělit výjimku, jestliže porotce je osobou, která pečuje o rodinu nebo o osobu trpící fyzickou či duševní poruchou. Jelikož o své rodiny pečuje více žen než mužů, je větší počet žen diskvalifikován z tohoto hlediska. To však je spíše důsledkem působení sociálně kulturních faktorů než působení zákona.

56. Vláda dále zdůraznila, že obžaloba i obhajoba mají právo vyloučit řadu porotců. Z důvodů kulturní orientace zástupci obhajoby měli spíše tendenci vylučovat ženy-porotkyně, což však bylo spíše diskriminací žen a nikoliv jejich zvýhodňováním.

57. Ve světle výše uvedeného dospěla Vláda k závěru, že praxe výběru a vynětí se služby porotce byla podle článku 4 § 3 ve spojení s článkem 14 Úmluvy oprávněná.

(b) Stěžovatel

58. Stěžovatel si stěžoval na dvojí diskriminační zacházení. Za prvé tvrdil, že s ním bylo zacházeno odlišně od žen, které, i když splňovaly zákonné požadavky, byly povolávány k plnění služby porotce minimálně ve srovnání s muži.

59. Břemeno služby porotce tak bylo kladeno především na muže, zatímco ženy byly od této sociální povinnosti de facto osvobozeny. V tomto ohledu se stěžovatel odvolal na statistiky, které předložil ve vnitrostátním řízení. Stěžovatel poznamenal, že v roce 1996 bylo do volebního registru zapsáno 140 975 žen a 135 527 mužů; avšak na seznam porotců bylo zapsáno pouze 147 žen (z nichž pouze 5 skutečně sloužilo jako porotkyně), oproti 4298 mužům (z nichž 174 skutečně sloužilo jako porotci).

60. Tato diskriminace byla zapříčiněna způsobem, jakým byl seznam porotců sestavován, což nelze omluvit sociálními nebo kulturními důvody nebo výběrem uskutečňovaným na počátku procesu prokurátorem nebo obhájcem. Klíčovým problémem nebyl ve skutečnosti počet žen, které skutečně sloužily jako porotkyně, nýbrž nízký počet žen zapsaných na seznam porotců.

61. Stěžovatel zastával názor, že po roce 1994, kdy vznikla pro ženy povinnost sloužit jako porotkyně stejně jako pro muže, neexistoval žádný zákonný důvod pro pokračující rozlišování mezi oběma pohlavími. Jak muži tak i ženy byli stejně povinni sloužit jako porotci a platily pro ně stejné výjimky. Avšak jelikož většinu lidí zapsaných na seznam tvořili muži, jediným vysvětlením byla diskriminační administrativní praxe.

62. Stěžovatel nedokázal vysvětlit vzrůstající počet žen registrovaných jako porotkyně v letech 1996 a 1997, avšak poukázal na to, že k nárůstu došlo až tři roky po změně z roku 1994. Skutečnost, že počet žen vybraných za porotkyně konstantně rostl, lze rovněž vysvětlit rozsudkem vyneseným v jeho případě Ústavním soudem, v němž byla doporučena revize systému sestavování seznamu. V každém případě napadená diskriminace trvala nejméně 26 let, včetně roku, kdy stěžovatel podal svou stížnost vnitrostátním soudům.

63. Pokud jde o argument Vlády, že převažující počet mužů byl důsledkem toho, že ve veřejném a profesním životě působí méně žen, stěžovatel poznamenal, že zákon nevyžaduje, aby osoba, má-li se stát porotcem, byla v těchto oblastech aktivní. Argument Vlády lze dokonce pokládat za diskriminační vůči lidem, kteří se rozhodli studovat na univerzitě nebo se stát ženami v domácnosti. Stěžovatel rovněž tvrdil, že sociálně-kulturní faktory zmíněné Vládou nemohou ospravedlnit rozdílné zacházení, zejména když byl zákon změněn, aby eliminoval diskriminační znění.

64. Stěžovatel měl za to, že napadené rozdíly v zacházení postrádaly objektivní a racionální zdůvodnění. Muži nemají žádné výjimečné schopnosti, které by je činily pro službu porotce vhodnějšími než ženy. Účelem porotního systému by mělo být, aby zabezpečoval, že obžalovaný bude souzen vzorkem společnosti. Porota převážně složená z mužů by vytvořila nevyvážený systém trestní justice ve vztahu k procesům, v nichž ženy jsou obhájkyňmi, oběťmi či svědkyněmi.

65. Stěžovatel měl dále za to, že byl rovněž diskriminován *vis-a-vis* dalším mužům, kteří, i když byli volitelní pro službu porotce, nebyli nikdy obesláni, aby sloužili jako porotci.

66. Stěžovatel tvrdil, že způsob, jakým byly aplikovány zákony upravující službu porotce, vedl k situaci, za níž bylo ke službě porotce povoláváno pouze nízké procento obyvatel. Ze statistických osob volitelných pro službu porotce bylo k této službě povoláváno pouze několik set. Seznamy porotců nebyly sestavovány každý rok a na seznamech byla ponechávána stejná jména. I když zákon jasně vyžadoval, aby byly seznamy porotců sestavovány každoročně, praxí bylo, jak v podstatě přiznala vláda, provést prostou roční kontrolu těch, kteří pozbyli kvalifikace nebo kteří během posledních dvanácti měsíců zemřeli.

67. V tomto ohledu stěžovatel poznamenal, že počet osob zapsaných do volebního rejstříku v letech 1996 a 1997 byl 276 502 a 279 487, zatímco počet osob zařazených na seznamy porotců činil ve stejných letech 4445 a 9997. Z toho plyne, že břemeno služby porotce bylo omezené, a to v roce 1996 na 1,6 % a v roce 1997 na 3,57 % volitelných osob. Kromě toho, v roce 1997 činil počet registrovaných voličů-mužů 137 090; avšak pouze 392 mužů bylo povoláno ke službě předsedů poroty a 7111 bylo povoláno ke službě porotce. I když se připustí, že pouze malého procenta osob bylo zapotřebí každý rok, aby sloužily jako porotci, stěžovatel zdůraznil, že břemeno této služby bylo po řadu let ukládáno stejným lidem, reprezentujícím malou menšinu obyvatel. V této souvislosti stěžovatel poukázal na to, že on byl poprvé zařazen na seznamy v roce 1971 a že od té doby nebylo jeho jméno vymazáno.

68. Podle stěžovatelova názoru je situace stále neuspokojivá. Dokonce ani po změnách z roku 2002 nebyly seznamy sestaveny *de novo*. Státní orgány se pouze omezily na nahrazení lidí, kteří pozbyli kvalifikace. V důsledku toho je na seznamu pouze 6 % obyvatel (3,5 % mužů a 2,5 % žen).

69. Stěžovatel poznamenal, že vláda nepředložila žádné odůvodnění, jímž by vysvětlila rozdílnost zacházení, jímž trpěl, *vis-a-vis* dalším mužům.

70. Podle názoru stěžovatele je občanská povinnost běžná, je-li vynucována a nařizována spravedlivě a je-li rozdělena mezi kvalifikované členy společnosti. Značná část společnosti podléhá spravedlivému porotnímu systému. Oproti tomu, jako je tomu v jeho případě, jestliže určitá povinnost klade excesivní a disproportionální břemeno na jednotlivce, dochází k diskriminaci odporující Úmluvě. Stěžovatel se odvolal na výše citované rozsudky, kdy Nejvyšší soud Spojených států kritizoval praxi ukládání břemene služby porotce pouze na část obyvatel a vylučování etnické či rasové skupiny ze služby porotce. Kromě toho, případ Taylor v. Louisiana (419 U.S. 522 /1975/) se týkal situace, kdy ženy nemohly být vybírány jako porotkyně, pokud předtím písemně neprohlásily, že si přejí jako porotkyně sloužit. Nejvyšší soud konstatoval, že „jestli někdy došlo k případu, že ženy nebyly kvalifikovány zasedat jako porotkyně nebo se nacházely v situaci, kdy žádná z nich nebyl povinna vykonávat službu porotkyně, pak tato doba již dávno minula“. Stěžovatel uvedl, že situace na Maltě je podobná situaci ve Státu Louisiana v době Taylorova případu.

2. Hodnocení Soudu

(a) Obecné principy

71. Judikatura Soudu stanoví, že diskriminace znamená rozdílné zacházení s osobami v relevantně podobné situaci bez objektivního a racionálního odůvodnění (Willis v. Spojené království, č. 36042/97, § 48, ECHR 2002-IV). Avšak ne každé rozdílné zacházení je porušením článku 14. Je třeba prokázat, že ostatní osoby v analogické nebo relevantně podobné situaci se těší preferenčnímu zacházení a že tato distinkce je diskriminační (Unal Tekeli v. Turecko, č. 29865/96, § 49, 16. listopadu 2004).

72. Rozdílnost v zacházení je diskriminační ve smyslu článku 14, jestliže postrádá objektivní a racionální odůvodnění. Existence takového odůvodnění musí být vyhodnocena ve vztahu k principům které běžně převládají v demokratických společnostech. Rozdílnost v zacházení při výkonu práva zakotveného v Úmluvě nesmí pouze sledovat legitimní cíl: článek 14 je porušen i tehdy, je-li jasně prokázáno, že neexistuje žádný „racionální vztah proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, jehož má být dosaženo“ (viz např. Petrovic v. Rakousko, rozsudek ze dne 27. března 1998, Reports 1998-II, str. 586, § 30 a Lithgow a ostatní v. Spojené království, rozsudek ze dne 8. července 1986, Série A č. 102, str. 66-67, § 177).

73. Jinými slovy, pojem diskriminace zahrnuje obecně případy, kdy se s osobou nebo skupinou zachází, bez řádného odůvodnění, méně příznivě než s jinou, i když příznivější zacházení není Úmluvou vyžadováno (Abdulaziz, Cabales a Balkandali v. Spojené království, rozsudek ze dne 28. května 1985, Série A č. 94, str. 39, § 82). Článek 14 nezakazuje rozdíly v zacházení, které spočívají na objektivním vyhodnocení esenciálně rozdílných faktických okolností a které, opírajíce se o veřejný zájem, vytvářejí spravedlivou rovnováhu mezi ochranou zájmů společnosti a respektováním práv a svobod zaručených Úmluvou (viz, mimo jiné, G.M.B. a K.M. v. Švýcarsko /Dec./, č. 36797/97, 27. září 2001).

74. Smluvní státy se těší určitému rozsahu volné úvahy při hodnocení, zda a v jaké míře rozdílnosti v jinak podobných situacích opravňují k rozdílnému zacházení (Gaygusuz v. Rakousko, rozsudek ze dne 16. září 1996, Reports 1996-IV, str. 1142, § 42). Rozsah volné úvahy se bude měnit podle okolností, předmětné záležitosti a jejího pozadí (Rasmussen v. Dánsko, rozsudek ze dne 28. listopadu 1984, Série A č. 87, str. 15, § 40 a Inze v. Rakousko, rozsudek ze dne 28. října 1987, Série A č. 126, str. 18, § 41), avšak konečné rozhodnutí ohledně dodržení požadavků Úmluvy přísluší Soudu. I když je Úmluva především systémem ochrany lidských práv, Soud nicméně musí přihlížet k měnícím se podmínkám ve smluvních státech a reagovat například na vzniklý konsensus o standardech, jichž má být dosaženo (Unal Tekeli, rozsudek citovaný výše, § 54 a mutatis mutandis Stafford v. Spojené království /GC/, č. 46295/99, § 68, ECHR 2002-IV).

(b) Zda došlo k rozdílnému zacházení mezi osobami v podobných situacích

75. Soud konstatuje, že stěžovatel akceptuje, že napadená rozdílnost v zacházení nezávisí na znění vnitrostátních ustanovení. Maltské právo platné v relevantní době nečinilo žádný rozdíl mezi pohlavími, neboť muži i ženy měli stejné právo být voleni do služby porotce (viz článek 603 odst. 1 TZ, odstavec 30 výše). Zmíněná diskriminace naopak spočívala v tom, co stěžovatel popsal jako zavedenou praxi, vyznačující se řadou faktorů, jako například způsobem, jakým byl seznam porotců sestavován, a kritérii pro osvobození od služby porotce. V důsledku toho bylo ke službě porotce povoláváno pouze zanedbatelné procento žen.

76. Soud již v dřívějších případech konstatoval, že samotné statistiky nepostačují k tomu, aby odhalily praxi, kterou lze klasifikovat jako diskriminační (Hugh Jordan v. Spojené království, č. 24746/94, § 154, 4. května 2001). Současně se Soud domnívá, že diskriminace, která je potenciálně v rozporu s Úmluvou, může vyplývat nejen z legislativního opatření (viz, pokud jde o sociální povinnosti, Karlheinz Schmidt, rozsudek citovaný výše, str. 32 – 33, § 24 – 29), ale také ze situace *de facto*.

77. Soud poznamenává, že ze statistik předložených stranami (viz výše odstavce 53 a 59) je zřejmé, že v roce 1997 – v roce, kdy byl stěžovatel povolán ke službě porotce a nedostavil se k soudnímu jednání – byl počet mužů (7503) zařazených na seznam porotců třikrát vyšší než počet žen (2494). V předchozím roce byl tento rozdíl ještě výraznější, protože na seznam porotců bylo zařazeno pouze 147 žen oproti 4298 mužům. Soud je rovněž překvapen skutečností, že v roce 1996 sloužilo jako porotci 174 mužů a 5 žen.

78. Soud má za to, že tato čísla ukazují, že občanská povinnost služby porotce byla převážně ukládána mužům. Proto zde docházelo k rozdílnému zacházení mezi dvěma skupinami – muži a ženami – které, pokud jde o tuto povinnost, byly v podobné situaci.

79. Je pravdou, jak poukázala Vláda, že od roku 1997 byl zahájen proces s cílem uvést do souladu počet žen zaregistrovaných jako porotkyně s počtem mužů. V důsledku toho bylo v roce 2004 zařazeno na seznam porotců 6344 žen a 10 195 mužů, což ukazuje na významný nárůst počtu žen volitelných v současné době pro službu porotce. Tím však není vyvrácen

názor, že v relevantní době, když byl stěžovatel povolán ke službě porotce a nedostavil se, byl na seznam porotců zařazen pouze zanedbatelný počet žen k výkonu služby porotce.

(c) Zda existuje objektivní a racionální odůvodnění

80. Soud připomíná, že pokud mají politika nebo obecné opatření disproporcionální prejudiciální účinky na skupinu lidí, nelze vyloučit možnost, že budou shledány diskriminačními, i když nejsou zaměřeny na tuto skupinu nebo proti ní směřují (McShane v. Spojené království č. 43290/98, § 135, 28. května 2002). Kromě toho by Soudu musely být předloženy velmi závažné důvody, ještě než Soud mohl shledat rozdílnost v zacházení opírající se výlučně o důvod pohlaví, jako slučitelné s Úmluvou (Willis v. Spojené království, rozsudek ze dne 24. června 1993, Série A č. 263, str. 22, § 67).

81. V daném případě Vláda tvrdila, že rozdílnost v zacházení závisela na řadě faktorů. Zaprvé, porotci byli voleni z té části obyvatel, kteří byli aktivní v ekonomice a v povoláních. Kromě toho, v souladu s článkem 604 odst. 3 TZ, mohlo být osvobození od služby porotce přiznáno osobám, které se staraly o svou rodinu. Závěrem, „z důvodů kulturní orientace“, mohli mít obhájecí tendenci napadat porotkyně (viz výše odstavce 53, 55 a 56).

82. Soud má pochybnosti, zda faktory uvedené Vládou stačí k vysvětlení významného rozlišování při přidělování služby porotce. Soud dále poznamenává, že druhý a třetí faktor se vztahují pouze k tomu počtu žen, které službu porotkyně skutečně vykonávaly, a nevysvětlují, proč na seznam porotců byl zařazen velmi nízký počet žen. Na každý pád faktory, které Vláda zdůraznila, jsou pouze objasněním mechanismu, který vedl k napadenému rozdílnému zacházení. Soudu nebyl předložen žádný hodnověrný argument, který by toto rozdílné zacházení ospravedlňoval. Nebylo zejména prokázáno, že rozdílnost v zacházení sledovala legitimní účel a že zde existoval rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, který měl být realizován.

83. Ve světle výše uvedeného Soud nalézá, že byl porušen článek 14 ve spojení s článkem 4 § 3 (d) Úmluvy.

84. Tento závěr zprošťuje Soud povinnosti zkoumat, zda byl stěžovatel diskriminován též vůči ostatním mužům, kteří, ačkoli byli volitelní pro službu porotce, nikdy nebyli povoláni, aby jako porotci sloužili.

II. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 6

85. Ve vztahu k občanské povinnosti, která mu byla uložena, stěžovatel tvrdil, že byl podroben trestnímu řízení, bylo mu nařízeno zaplatit pokutu a bylo mu vyhrožováno, že při

včasném nezaplacení mu bude udělen trest odnětí svobody. Odvolal se na článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 6. Relevantní část článku 6 zní takto:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti trestního obvinění proti němu. ...“

A. Argumentace stran

1. Vláda

86. Vláda konstatovala, že stěžovatel se stal povinným zaplatit pokutu, protože se rozhodl ignorovat své obeslání k soudu. Stěžovatel si nestěžoval na nespravedlivý proces nebo na absenci nezávislosti či nestrannosti vnitrostátního soudu. Nestěžoval si ani na to, že by jeho situace byla odlišná, kdyby byl ženou. Proto zde nelze odhalit žádnou diskriminaci z důvodu pohlaví.

87. Podle názoru Vlády mohlo by být stěžovatelově stížnosti rozuměno tak, že jelikož existovalo více porotců-mužů, bylo pravděpodobnější, že porotce-muž se stane spíše povinným zaplatit pokutu, bude-li ignorovat své povinnosti. Přijetí tohoto argumentu by se rovnalo konstatování, že zákon o prostituci je v rozporu s článkem 14 ve spojení s článkem 6 pouze proto, že existuje více prostitutek než prostitutů. V každém případě stěžovatel tvrdil, že ostatní budou obětmi údajného porušení, přičemž ale on sám nebude obětí.

88. Vláda zastávala názor, že stížnost podle článku 6 se opírá o stejné skutečnosti jako stížnosti uvedené v souvislosti s článkem 14 a článkem 4 § 3 písm. d). Ve skutečnosti existovalo nezbytné spojení mezi trestním řízením proti stěžovateli a pokutou, která mu byla uložena za ignorování soudní obsílky povolávající jej ke službě porotce.

2. Stěžovatel

89. Stěžovatel měl za to, že řízení, v němž byl trestní soud požádán změnit pokutu na trest odnětí svobody, spadá pod rozsah článku 6 Úmluvy. Stěžovatel dále tvrdil, že porušení článku 6 ve spojení s článkem 14 Úmluvy „nutně nastalo jako důsledek stížnosti podané podle článku 14 a článku 4 § 3 písm. d)“. V tomto ohledu stěžovatel uvedl, že existuje silné spojení mezi službou porotce a řízením, které bylo proti němu vedeno. Sestavování seznamu porotců, obsílka zaslaná stěžovateli, pokuta mu udělená a řízení o její změně byly událostmi, které na sobě byly vzájemně závislé a zcela propojené.

B. Hodnocení Soudu

90. Soud konstatuje, že stěžovatel netvrdil, že řízení vedené proti němu bylo nějak nespravedlivé nebo že by některé z práv zaručených článkem 6 bylo porušeno. V každém případě však Soud poznamenává, že trestní řízení bylo pouhým důsledkem existence diskriminační občanské povinnosti. S přihlédnutím k nálezu, že došlo k porušení článku 14 ve spojení

s článkem 4 § 3 písm. d) (viz výše odstavec 84), Soud nepokládá za nutné zkoumat, zda byl také porušen článek 14 ve spojení s článkem 6 (viz, mutatis mutandis, Karlheinz Schmidt, rozsudek citovaný výšc, str. 34, § 30).

III. Aplikace článku 41 Úmluvy

91. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

92. Stěžovatel uvedl, že jeho služba porotce měla za následek, že po řadu dní nemohl vykonávat své povolání. Jelikož finanční ztrátu je však obtížné vyčíslit, neuplatňuje v tomto ohledu žádný požadavek. Stěžovatel byl dále povinen pokutu ve výši 100 MTL (cca 240 EUR), která byla přímým důsledkem diskriminace, jež je předmětem stížnosti. Stěžovatel požadoval vrácení této částky. Pokud jde o morální újmu, přenechal stěžovatel tuto záležitost k volné úvaze Soudu. Zdůraznil, že jeho jméno bylo ponecháno na seznamu porotců a předsedů poroty, uveřejněném v roce 2005.

93. Vláda se k požadavkům stěžovatele nevyjádřila.

94. Pokud jde o vrácení zmíněné pokuty ve výši 240 EUR, Soud poznamenává, že tato pokuta byla udělena za nedostavení se k trestnímu soudu; nebylo prokázáno, že přímo souvisela s praxí shledanou jako odporující Úmluvě. Soud má dále za to, že nález porušení je sám o sobě dostatečným spravedlivým zadostiučiněním za jakoukoli morální újmu, kterou stěžovatel utrpěl.

B. Náklady a výdaje

95. Stěžovatel požadoval částku 723,33 MTL (cca 1736 EUR) jako náhradu nákladů vynaložených na vnitrostátní úrovni. V tomto ohledu předložil účet, vystavený kancléřem soudu. Dále stěžovatel požadoval celkovou částku 2353,4 MTL (cca 5648 EUR), k níž je třeba připočíst 368 EUR, za řízení před Soudem, přičemž tyto částky pokrývají jak poplatky za advokáty, tak náklady za jejich účast při ústním jednání dne 24. května 2005. Požadovaná celková částka tak činí 7752 EUR.

96. Vláda se k požadavkům stěžovatele nevyjádřila.

97. Podle ustálené judikatury Soudu lze přiznat náhradu nákladů a výdajů vynaložených stěžovatelem pouze, pokud byly skutečně a nezbytně vynaloženy a jsou rozumné co do jejich výše (viz, inter alia, Belziuk v. Polsko, rozsudek ze dne 25. března 1998, Reports 1998-II, str. 573, § 49 a Craxi v. Itálie, č. 34896/97, § 115, 5. prosince 2002).

98. V daném případě má Soud za to, že celková požadovaná částka je rozumná. Proto přiznává stěžovateli částku 7752 EUR plus jakoukoli daň, která může být splatná z této částky.

C. Úroky z prodlení

99. Soud pokládá za vhodné, aby úroky z prodlení vycházely z marginální úrokové míry pro půjčky Evropské centrální banky, k níž by měly být připočteny tři procentní body.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. Konstatuje šesti hlasy proti jednomu, že článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d) je na daný případ aplikovatelný;

2. Konstatuje šesti hlasy proti jednomu, že byl porušen článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 4 § 3 písm. d);

3. Konstatuje jednomyslně, že není nutné zkoumat, zda byl porušen článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 6;

4. Konstatuje jednomyslně,

(a) že žalovaný stát je povinen vyplatit stěžovateli ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným podle článku 44 § 2 Úmluvy, následující částky, které budou převedeny na maltské liry kursem aplikovatelným ke dni platby:

(i) 7752 EUR (sedm tisíc sedm set padesát dva euro) jako náhradu nákladů a výdajů;

(ii) jakoukoli daň, která může být splatná z této částky;

(b) že po uplynutí výše uvedených tří měsíců až do vyrovnání budou z výše uvedené částky splatné prosté úroky podle kurzu rovnajícího se marginální úrokové míře pro půjčky Evropské centrální banky, k níž budou připočteny tři procentní body;

5. Zamítá jednomyslně zbývající část požadavku stěžovatele na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v angličtině a vyhlášeno písemně dne 20. června 2006 v souladu s ustanovením 77 § 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

T.L. EARLY
tajemník sekce

N. BRATZA
předseda